

ABONNEMENT:

Pour un an 350 Piastres
Edition spécial. 500 ptrs.

ADRESSE:

«İctihad» Constantinople

Téléph. St. 865

XXIV ème ANNÉE

1 Mars 1929 No. 268

TÜRKÇE VE FRANSIZCA

İLMÎ, EDEBÎ, İKTİSADÎ, SANAÎ.

SIHHÎ MECMU'A

Aboneman: Seneliği [24
nüsha]Türkiye için 2bu-
çuk, haric için 3 buçuk,
Âlâ kâğıdı 5 liradır.

İdarehanesi:

Cıgaloğlunda İctihad Evi

Tarihi te'sisi:

1904 — Genève

Yirmi dördüncü sene

No. 268 — 1 Mart 1929

VASIF BEY

İzmir meb'usluğuna seçilen Vasıf Beyin Me'arif vekâletine alınmasına ümidimiz tehakkuk etdi. Me'arif vekâleti ruhen mensub ve me'muru olduğumuz devlet Da'iresidir; Vasıf Bey inkilâba şiddetli bir imanla muccehhez bir genc Devlet recûlüdür. Latin harflerinin Kendi zamanında kabul edilmiş olmasını isterdi. Fakat Latin harflerinden ehemmiyetce aşağı kalmayan bir «Darba» daha vardır. Bu da olacaktır ve milletimiz için bir hayat mes'elesidir: *Yardımcı bir dil kabulü.*

Yani dünyanın, medeniyet ve 'ilm hususlarında en yüksek üç milletinden birinin dilini, bizim için, yardımcı biği dili olarak almaktır.

Bu en mühim ve en diriltici darbayı de indirecek el, yine büyük müceddidin eli olacaktır. Bu millete asırlardan beri ölü bir dil olan arapça öğretildi ve milletin Kafası samanla dolduruldu.

Gelecek nüshamızda bu muhim işden bir az daha bahs edeceğiz. Dr. AB. DJ.

«J. M. GUYAU»NIN EN MÜHİM ESERİ

«J. M. Guyau» yüksek, okur yazarlarımız arasında artık meçhul bir hekim değildir. Onun «Terbiye ve Veraset» ini iki sene evvel tercüme etmiştik ve ma'arif vekâleti tarafından basdırılmışdı.

«Bir filosofun şi'irleri» adlı kitabı da yine Ta'lim ve terbiye hey'etinin kıymetşinaslığı ile basılıyor.

«J. M. Guyau»nın en yüksek, en canlı kitabı olan ESQUISSE D'UNE MORULE SANS OBLIGATION NI SANCTION inin tercüme edilmesine başlandı bunun da Ma'arifVekâleti hesabına basılması musammemdir.

Hakkında bir fikir edinilmek için kitâbın başından bir kaç sahifesini «İctihad»a sıra ile derc edeceğiz:

MÜKELLEFİYETSİZ VE MÜEYYİDESİZ BİR AHLÂKIN İCMALİ

Bir ahlâkın icmalininin, tab'ını, bu tab'ı için müellifin bırakmış olduğu yazılara tevfiklen işaret etmiş olduğu muhtelif tashihlerle neşr ediyoruz.[*] Alferé Fouillée

MÜELLİFİN DİBACESİ

Fatin bir müellif terbiyenin maksadı, insana körü körüne eylik fikrini [Le préjugé du bien] vermektir demiştir.[*] Alel'ade ve

[*] Bu üstadane eser hakkındaki takdirler için La morale, l'Art et la Religion d'après Guyau adlı kitabımıza bakınız.

A. F.

[*] Vize, «Le préjugé du bien» den murad olunan, tahkiksiz ve tedkiksiz eyilik fikri dımeçdir. Kahl elted-kik virilen ve ya kabul olunan fikir ve hüküm préjügedir. Burada préjüged kelimesini fikri batıl, i'tikadi batıl kelimeler ile tercüme etmek maksadı ifade itmek olur. Vaki'a «fikri batıl»dada tahkiksiz, te'emmülsüz bir fikri kabul etme vardır.

AB. DJ.

ahlâkın temelini ne olduğunu bu söz, meydana koyar. Filesop için bil'akis siret de [«Conduite» de] yani hey'eti mecmuası ahlâkı teşkil eden harakât ve sekenatta] müfekkirenin anlamağa çalışmadığı bir unsur, izah olunmayan tek bir mükellefiyet, sebep ve hikmetlerini dermeyeran etmeyen tek bir vazife bulunmamalıdır.

Binaen aleyh, içinde hiç bir «Préjugé» nin, hiç bir hissesi bulunmayan, kendisinde gerek kana'at [Certitude]ler, gerek ictihadlar ve sadece muhtemel faraziyeler hususunda her şeyi teemmül ve takdir olunan bir ahlâkın ne olacağını ve hakikî kıymetile nereye kadar gideceğini teharri etmeyi istiyoruz.

Ekser filosofların, hatta Evolutionnist, Utulitaire ve Pozitivist mekteplerine mensup filosofların, işlerinde tamamen muvafak olmamaları şundandır ki onlar, aklî ahlâk [Morale rationnelle] larını, aşağı yukarı alelâde ahlâka muadilolarak, aynı şümule [«Eten-due» ye] malik, kavaidinde hemen hemen aynı derecede amirane [Impératif] olarak vermek istediler. Bu mümkün değildir. İlim muhtelif dinlerin, nas, «dogme» lârını zirüzi-ber ettiği vakit ne bunların cümlesinin yerine kaim olmak, ne derhal ihtiyacı dininiyeye vazih bir mevzu', ne muayyen bir ğıda vermek iddi'âsında bulunmadı; ahlâk hâkında vazi'yeti din muvacehesindeki vazi'yetinin aynidir. Tamamen ilmî yani münhasiren bilinen şey üzerine, ma'lum üzerine kurulu bir ahlâkın kısmı a'zamı his yahud kablel tahkik kabûl ve hükm olunan şeyler üzerine kurulu bir ahlâk ile tevafuk etmesi lâzımgeldigine hiç bir şey delâlet etmez. Bu iki ahlâkı tevafuk ettirmek için Betham lar ve halefleri, pek çok def'a maveke'leri zorladılar; isabet etmediler. Zaten pek â'lâ anlanabilir ki fikrî [Intellectuel] «demonstration» ın şumûl i'tibarile sahesi nufuz ahlâkının [Action morale]ın sahesine müsavi olmaz ve kat'î bir kaidei ahlakiyenin muvafık olamayacağı haller vardır.

Şimdiye kadar bu cins hallerde teamül, sevki tabii, hissiyat insanı sevk ve idare etti. İstikbalde de bunlar ta'kip olunabilir, elverirki ne yapıldığı bilinsin ve bunları ta'kib ederken, sırrî bir mükellefiyete değil fitreti beşrin en âlicenabane ilcalarına aynı zamanda hayatı içtima'ının en muhik ihtiyacatına inkiyad edildiğine kail bulunulsun.

Bir ilmin, meselâ bir ahlâkın mevzuunun ilim olarak mahdud ve münhasır olduğunu göstermekle bu ilim sarsılmaz. Bil'akis hasr ve tehdid etmek, ekseriya bu ilme daha büyük kat'iyet seciyesi vermektir: Kimya kabili müşahede [observable] maveke'lere hasr olunmuş bir simiyadan başka bir şey degildir. Aynı veçhile şuna kani'yiz ki tamamen ilmî olan ahlak, her şeyi ihata etmek, iddeasında bulunmamalıdır ve sahei şumulunu i'zam etmek şöyle dursun, bizzat kendisi bu saheyi tehdid etmeye çalışmalıdır. Açık yüreklilikle, falan ahvalde vazife namına size hâkimane hiç bir şey emr edemem diyebilmelidir; o zaman ne bir mükellefiyet ne bir müeyyide bulunmaz; en derin sevki tabi'ilerinizle, en âteşin âlaka [Sympathie] lerinizle, en normal ve en inşanî istikrahlarınızla istişare ediniz, mütea'kiben eşyanın günhü ve mahlukat ve bizzat kendinizin mukadderatınız üzerinde metafizik farziyelerinizi yapınız; bu vazih noktadan i'tibaren «Self-government» nıza terk olunmuşsunuzdur. İşte bu ahlâk da hürriyettir, fakat her ta'limat [Reglement] ın yokluğundan 'ibaret bir hürriyet değil, fakat kâfi bir kuvvetle kendisini her muhik gösterdiği zaman, istinkâf etmekten, bitaraf kalmakdan 'ibaret bir hürriyettir. O zaman ahlakda müsbet ilmin ne tay edebildiği ne de tamamen yerine kaim olabildiği nazarı felsefinin [Spéculation philosophique in] hissesi başlar. Bir dağa çıkıldığı vakit dağın zirvesini setr eden bulutlarla muhat bulunulduğu bir an gelir, insan zulmet içinde kayb-

olur. Tefekkürün yüksekliklerinde de aynı hal vaki'dir: ahlâkın bir kısmı, metafizik ile karışan kısmı ahlâk, ile'el ebed bulutlarla mestur kalabilir, fakat ahlâkın metin bir üssü olmalıdır ve insanın bulut içine girmeye razı olması zarurî olan nokta vuzuh ile bilinmelidir.

Ahlâk hakkında yeni eserler arasında üç tanesi muhtelif itibarlarla bize en mühimleri göründü: İngilterede H. Spencer in *Data of Ethics* i; Alamanya da M. de Hartmann «Phénoménologie de la conscience morale» adlı kitabı, Fransada M. Alfred Fouillée nin *Critique des systèmes de morale contemporains* adlı eseri.

Pek muhtelif ilham eseri olan bu kitapların mutala'asından aynı zamanda iki nokta bizce te'ayyün etmiş görünüyor: bir taraftan, naturalist ve pozitif ahlâk gerek mükellefiyyet, gerek müeyyide hususunda lâyetehavvel Invariable prensipler vermiyor; diğer taraftan Idealist ahlâk bu prensipleri veriyorsa bünü takriri [Assertorique] bir suretde değil tamamen farzı, Hypothétique bir suretde yapar. Diğer ta'birlerle maveke'ler sınıfından olan..aslâ cihanşümül değildir ve cihanşümül olan.. nazari bir farziyedir.

Bundan şu netice çıkar ki emrî «impératif» olan..mutlak [Absolu] ve kat'î [Catégorique] olması itibarile her iki cihetten nabud olur. Biz kendi hesabımıza bu nabud olmayı kabul ederiz ve bundan hasıl olan bazı meziyyete mütehavviliyeti ahlâkiyeye te'essüf etmeye bedel bil'akis bu mütehavviliyeti mustakbel ahlâkın vasfı mümeyyizi olarak nazari itibare alırız. Mustakbel ahlâk bir çok noktalarda yalnız αὐτόνομος [*] değil, ἄνομος [**] olacaktır.

M. de Hartmann ın yaşamak—istemek cununu ve aklın bir vazifei mantıkiye olarak dermeyeran ettiği Nirvana hakkında ki

kitabının müteâlî nazar [Spéculations transcendantes] larına muhalif olarak, M. Spencer le kabul ederiz ki hayatı ferdinin hayatı içtimai ile itilafını Spenserin anladığı tarzdan başka türlü anlamakla beraber siyret [Condiute] in saiki..en âteşin, en geniş, en mütenevvi' hayattır.

Diğer taraftan, La Critique des systèmes de morale contemporains müellifile teslim ederiz ki bir bilinmez [Inconnaissable] kabul eden İngiliz ve Pozitivist mektepleri bu hususda her ferdi farziyeyi men' etmekle haksızlık etmiştir; fakat Inconnaissable ın ameliyen «seyreti kasr ve tahdid eden bir prensipin, Kantın «impératif catégorique» i ile serbest farziyei metafizikiye arasında mutavassıt gibi adaleti mahza prensipi olabileceği hakkında müellifin fikrine iştirak etmeyiz. La Liberté et le Déterminisme müellifinin lisanını kullanarak deriz ki vazifenin yegâne kabili kabul muadil «Equivalent» ları yahut ka'im mekam [Substituts] ları bize şunlar görünmekdedir:

1° Derunî ve âlî iktidarımızın şu'uru, ki vazifenin amliyyen bu şuura müncer olacağını göreceğiz;

2° Ameller üzerine fikir [Idée] lerin icra olunan te'sir;

3° Hissyyet [Sensibilité] lerin mütezayiden birbirleriyle kaynaması ve hazlarımızın yahut elemelerimizin daima daha ziyade içtimai olan seciyesi;

4° Fi'il ve icrada tehlikeye atılma sevgisi, ki bunun şimdiye kadar meçhul olan ehemmiyyetini göstereceğiz;

5° Tefekkürde bir nevi' tehlikeye atılma olan mabaadüdtabi'i farziye sevgisi.

Bu muhtelif saikların mecmu'u, bizim için, yalnız maveke'lere ve bunları itmam eden farziyelere irca olunan bir ahlâkın, kadim kat'î mükellefiyet [Obligation catégorique] ının yerine koyabileceği şeyi teşkil eder. İçtimai' müeyyidelerden ayrı olann ahlaki müeyyidelere gelince görülecektir ki

[*] Bil nefis kanun.

[**] Kanunsuz.

biz bunu tamamen tay ediyoruz.Çünkü mü-
eyyidei ahlakiye kefarete [Expiation] o-
larak esasen ğayrı ahlakidir. Şu halde
kitabımız, münhasıren ilmî bir ahlakın
ehemmiyeti, vüs'atı ve keza'lik hududları-
nı ta'yın etmek için bir tecrubei' kalem olarak
nazarı i'tibare alınabilir. Binaen aleyh kıy-
meti, ahlakıyetin mutlak ve maba'dettabi'i
ve müstakbel esası hakkında idinilen fikir ve
ictihadlardan ayrı olarak pâydar olabilir.
[Devam edecek] Tercümei AB. DJ.

«SOLMAYAN GÜZELLİKLER» den

İmruz ki der desti tuem merhameti kün
Ferda çü şevem khak çi sud eşki medamet!

Tercumesi:

Bugün elinde iken bir merhamet et;
yarın toprak olduğun vakit nedamet göz
yaşının ne faydası olur?

Mutala'a:

Tibbiye zindannında yazdığım bir men-
zume şu beyt ile hitam buluyordu

Zulm âteşile yanmadayım neyleyim yarin
Eşki adalet ebr olacaktı mezarıma.

* *

Beruyi lale ve gül khastem ki mey nuşem
Zi şişe ta be kadah rikhtem behar güzest

Tercumesi:

Lale ve gulun karşısında şerab içeyim
dedim şişeden kadaha şerab boşaltıncaya
kadar bahar geçti!

* *

Ey ki mi bini kamuşen der veda'i dûstan
Ger zéban şermi dari her nigâhem nale'ist.

Tercumesi:

Ey dostlara veda' ederken beni sakıt
gören, eyer utanma dilini bilersen her
nigâhim bir feryaddir.

Mutala'a:

Bu nefis beyt «Fernan Gregh» in «Menu-
et» adli manzumesinden şu parçayı andırır:

Sanglots que l'on cache au départ,

Et qui n'ose s'avouer par

Orgueil tendre!

ANLAYAMADIM

Elimden tutacak bir mürşid yok mu?
Dalâli, hüdayı anlayamadım,
Hayretler içinde kalırsam çok mu?
Zemini, Semayı anlayamadım.

Enisimdi bir dem tatlı bir hulya,
Hakka ma'na verdim ben de bi perva,
Fakat bilmiyorum nedendir; hâlâ
Verdiğim ma'nayı anlayamadım.

Pek kıymetsiz imiş aklın emeği,
Bilemedim gitti «bildim» demeği,
Eyi, kötüyü dev, meleği,
Resulu, mevlayı anlayamadım. [1]

Arkamda, önümde koyu zulmetler,
Ara yerde oldum cehl ile heder,
Ahiretten sana veremem haber;
Ben henüz dünyayı anlayamadım.

Her Zekî hastadır, bulmaz ifaket,
«Neden?» diye diye düşer bî taket,
En büyük ni'mettir bence hamaket;
Kıymeti zekâyı anlayamadım.

Bir yolun yolcusu hakayık, zunun,
Çok düşünme sen de olursun mecnun,
Derinmiş, yüksekmiş hikmeti şüun;
Ben o muammayı anlayamadım.

Yıllarca uğraştım batılla, hakla,
Pek çok zahmet verdim şu âciz akla,
Alâkem yok şimdi siyahla, akla,
Fenayı, bekayı anlayamadım.

Her katrada kandan bin derya görnüm,
Sandım ki korkulu bir rûya gördüm,
Varlıkta ne varsa bî ma'na gördüm,
Ben o macerayı anlayamadım.

Sağını fark etmez, bilmez solunu,
Çobanlardan sorar turân yolunu,
Kırık bir deynekle sallır kolunu;
Şu âciz Musayı anlayamadım. [2]

Tokadî Zade ŞEKİP

[1] Azametli, mukaddes hakikatlardan zaten mübhemlik
ayrılmıyor.

[2] Musâdan istiare tarikile maksadım aklımdır.